

LESEFERDIGHET I 2. OG 3. KLASSE VÅREN 2002

DELRAPPORT

LIV ENGEN

RAGNAR GEES SOLHEIM

ÅKE OLOFSSON

Senter for leseforskning

Høgskolen i Stavanger

INNHOLDSOVERSIKT:

Kartlegging av leseferdighet på småskoletrinnet	3
Kort om kartleggingsprosjektet	3
Bruk av kartleggingsprøvene: Begrensninger og muligheter	3
Hvordan følge utviklingen av leseferdighetsnivået på småskoletrinnet	4
Kartlegging av leseferdighet - 2. klasse	5
Kort om prøven og tidligere undersøkelse	5
Resultater fra undersøkelsen i 2002	6
Fra 2000 til 2002: utvikling i forhold til ”bekymringsgrense” og ”alt rett”	9
Kartlegging av leseferdighet - 3. klasse	11
Kort om prøven og tidligere undersøkelser	
Ny undersøkelse våren 2002	12
Resultater fra undersøkelsen i 2002	13
Fra 1994 til 2002: Utvikling i forhold til ”bekymringsgrense” og ”alt rett”	13
Effekt av kjønn og målform - Resultater fra undersøkelsen i 2002	14
2. klasse: ”Bekymringsgrense” og ”alt rett” blant henholdsvis gutter og jenter	14
3. klasse: ”Bekymringsgrense” og ”alt rett” blant henholdsvis gutter og jenter	15
2. klasse: ”Bekymringsgrense” og ”alt rett” - bokmål og nynorsk	16
3. klasse: ”Bekymringsgrense” og ”alt rett” - bokmål og nynorsk	16
Kort oppsummering etter undersøkelsen våren 2002	20
Referanser	22
Oversikt over tabeller	
Oversikt over figurer	

Kartlegging av leseferdighet på småskoletrinnet

Kort om kartleggingsprosjektet

Kartleggingsprøvene i lesing for grunnskolens 2. og 3. klasse er utviklet ved Senter for leseforskning som en del av et prosjekt finansiert av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. For nærmere beskrivelse av målsetting, krav til prøvene, beskrivelse av mulige bruksområder, den teoretiske grunnlagstenkingen bak utforming og valg av delprøver, samt resultatene fra tidligere undersøkelser vises det til tidligere rapporter og forskningsarbeid (Engen 1999; 2001; Engen, Solheim og Tønnessen 2001; NLS 1995 a og b; Solheim 1995; Tønnessen og Solheim 1998).

Bruk av kartleggingsprøvene: Begrensninger og muligheter

Læringscenterets kartleggingsprøver er utviklet som et pedagogisk hjelpemiddel, et redskap beregnet for å hjelpe klasselærere/skoler med å finne elever som har, eller som kan stå i fare for å utvikle, problemer i lesing. De er ikke laget for å identifisere variasjonsbredden i elevenes leseferdighetsnivå. Etter standardiseringen våren 1994 ble det på alle delprøvene satt en ”kritisk grense” ved den kumulative prosenten på omtrent 20% oppgitt i lærerveiledningene som et bestemt antall rette svar (NLS 1995 a og b). Dette er gjort for å kunne identifisere elever en bør være litt ekstra oppmerksomme på. Det er i og for seg ikke noe kritisk ved den ”kritiske grensen”, og i ettertid har en vel kommet til at det er mer korrekt å bruke uttrykket ”bekymringsgrense”. Det er den betegnelsen som vil bli benyttet videre i denne delrapporten.

Prøvene er konstruert med takeffekt, det differensieres ikke blant de beste. Fordi prøvene ikke sier noe om hvor gode de beste leserne er, kan de ikke brukes til å rangere elever (eller skoler) på en skala fra best til dårligst. Likevel kan prøvene gi interessante opplysninger om hvordan norske elevers leseferdighetsnivå endrer seg over tid hvis en studerer hvorvidt prosentandelen elever som klarer alt øker eller minker, og/eller om den ”bekymringsgrensen” som en gang ble satt, fanger opp en større eller mindre del av utvalget ved nye undersøkelser.

Lesing er en kompleks og sammensatt ferdighet. Det er mange sider ved lesing som ikke lar seg fange opp av gruppebaserte screeningprøver. Den som skal vurdere elevenes leseferdighet og legge til rette for tilpasset opplæring, må selvfølgelig også være oppmerksom på ikke-målbare sider. Det er eksempelvis viktig å observere elevenes språklige ferdigheter, deres evne til å bruke egne kunnskaper og kulturell kompetanse til å tolke en tekst, samt ferdighet i å systematisere og utnytte informasjon fra forskjellige teksttyper (Engen 1999; 2001). Når vi i det følgende kommenterer trekk ved utviklingen av leseferdighet hos 2. og 3. klassinger, må vi imidlertid konsentrere oss om de sider av leseferdighet som lar seg fange opp av gruppebaserte screeningprøver. Vi vil likevel minne om at den som skal få et fullstendig bilde av barns leseutvikling, også må vurdere/observere andre sider av lesing enn det en kan få til ved hjelp av disse prøvene.

Hvordan følge utviklingen av leseferdighetsnivået på småskoletrinnet

Når vi i det følgende skal si noe om utviklingen av leseferdighetsnivået i 2. og 3. klasse, har vi sett etter eventuelle endringer i forhold til de to målepunktene: "Bekymringsgrense" og "alt rett". Når det gjelder 2. klasse, har vi sammenholdt data fra to undersøkelser med den samme prøven: 2000 og 2002. For niåringenes leseferdighet (3. klasse etter reform 97) har vi data fra 1994, 2000, 2001 og 2002 innhentet på samme tidspunkt av skoleåret og ved hjelp av den samme prøven. Vi har derved et godt grunnlag til å vurdere hvorvidt deres leseferdighet har endret seg over tid.

Ved tidligere undersøkelser har det vært signifikante forskjeller mellom kjønnene i jentenes favør. Vi har også sett at bokmålsutvalgene tenderer til å skåre noe bedre enn nynorskutvalgene. For å sjekke om dette er en trend som er stabil, har vi også ved undersøkelsen i 2002 sett etter slike forskjeller.

Kartlegging av leseferdighet - 2. klasse

Kort om prøven og tidligere undersøkelse

Den reviderte versjonen av kartleggingsprøven i lesing for 2. klasse består av to hefter. Det første er beregnet for bruk i januar/februar. Her rettes oppmerksomheten mot områder som har vist seg å ha stor prediksjonsverdi i forhold til utvikling av leseferdighet: holdning til lesing, fonologiske ferdigheter og bokstavkunnskap (se blant annet Adams 1990; Elbro, Borstrøm og Petersen 1998; Engen 1999). Det andre heftet retter søkelyset mot ord- og tekstlesing, og skal i følge lærerveiledningen (LS 2001) gjennomføres i mai.

Standardiseringen av den nye versjonen av denne prøven ble gjennomført våren 2000 i et utvalg på rundt 700 elever. Utvalget bestod i all hovedsak av elever fra Rogaland. Dette fordi Rogaland demografisk må sies å representere et landsgjennomsnitt, og fordi tidligere undersøkelser (pilotutprøvinger 1993, standardiseringen 1994 og undersøkelsen i 1997) har vist at resultatene fra Rogaland er tilnærmet identisk med landsnormen. Utvalget ble komplettert med et utvalg elever fra skoler i Ørsta/Volda, samt fra 6 kommuner i Lofoten. Resultatene fra denne undersøkelsen er gjengitt i lærerveiledningen (LS 2001).

Ved revisjonen i 2000 ble det foretatt større eller mindre endringer i alle delprøvene. Det kan derfor ikke foretas direkte sammenligninger mellom resultater fra den nye standardiseringsundersøkelsen og den i 1994. De to ordlesingsprøvene er imidlertid relativt like (samme antall oppgaver, samme instruksjon/tidsgrense, det er bare foretatt noen mindre endringer i ordvalg og i illustrasjonene). En kan følgelig få en liten indikator på utviklingen fra 1994 til 2000 ved å se etter eventuelle endringer når det gjelder prosentandel på/under "betrykingsgrensene" og "alt rett" på disse to delprøvene.

Som vist i tabell 1, var det i 1994 69% som hadde alt rett på delprøven "Fra ord til bilde", mens det bare var 38% som klarte alt i 2000. På delprøven "Fra bilde til ord" var det 25% av utvalget som klarte alt i 1994, og denne prosentandelen var i 2000 redusert til 19%. Fordi prøvene ikke er helt identiske, må resultatene tolkes med forsiktighet. Dataene kan imidlertid indikere at

andreklassingene i 2000 skårer noe svakere på prøver som kartlegger ferdigheter i rask og effektiv ordlesing enn det førsteklassingene gjorde i 1994.

Tabell 1: Ordlesingsferdigheter – utviklingen fra 1994 til 2000

	Maks:	Bekymringsgrense	Prosentandel på/under ”bekymringsgrense”		Prosentandel med alt rett	
			1994	2000	1994	2000
<i>Fra ord til bilde</i>	20	≥ 11	20%	20%	69%	38%
<i>Fra bilde til ord</i>	20	≥ 9	18%	19%	25%	19%

Undersøkelsen i 2002

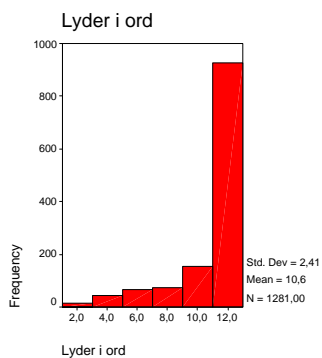
Det er besluttet at prøven for 2. klasse skal være obligatorisk for en periode på fire år (rundskriv F-037-00), og Læringscenteret har bevilget midler til en undersøkelse som skal følge utviklingen av elevenes leseferdighetsnivå både i 2. og 7. klasse.

Til undersøkelsen i 2002 har statistisk sentralbyrå trukket et representativt utvalg på landsplan bestående av 65 skoler og på til sammen ca. 1500 elever. 56 skoler deltok i undersøkelsen og det er samlet inn opplysninger fra 1298 elever. Svarprosenten er ca. 87%. Frafallet synes ikke å være systematisk på en måte som kan forrykke representativiteten.

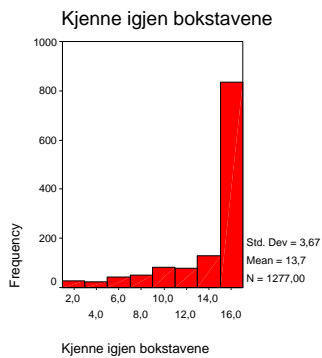
Resultatet fra undersøkelsen 2002

Figurene 1 – 8 viser histogram for hver enkelt delprøve slik fordelingen var ved undersøkelsen våren 2002.

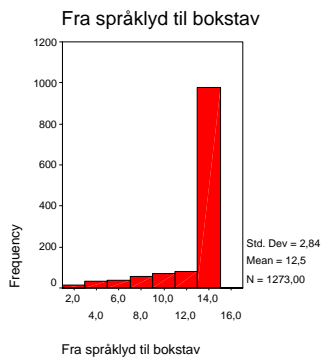
Figur 1: Fordeling av resultatene på delprøven ”Telle lyder i ord”.

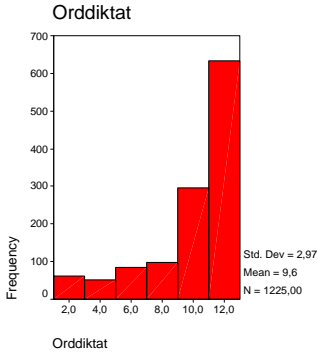
Figur 2: Fordeling av resultatene på delprøven ”Kjenne igjen bokstavene”.

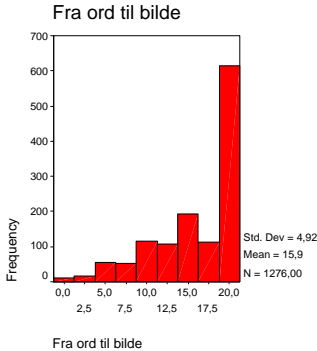
Figur 3: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra språklyd til bokstav”.

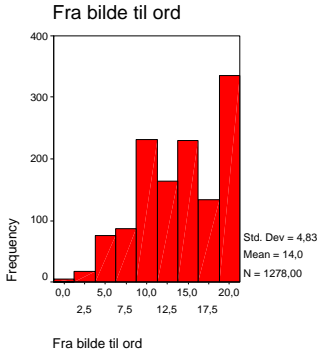
Figur 4: Fordeling av resultatene på delprøven ”Orddiktat”.

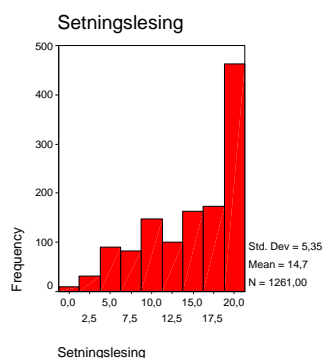
Figur 5: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra ord til bilde”.

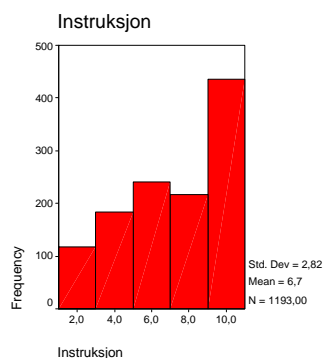
Figur 6: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra bilde til ord”.

Figur 7: Fordeling av resultatene på delprøven ”Setningslesing”.

Figur 8: Fordeling av resultatene på delprøven ”Instruksjon”.

Fra 2000 til 2002: Utvikling i forhold til ”bekymringsgrense” og ”alt rett”

I tabell 2 og 3 presenteres resultater for utvalget som helhet relatert til de to målepunktene: på/under ”bekymringsgrensen” og ”alt rett” ved de to undersøkelsene.

Tabell 2: Hefte 1: Grunnleggende ferdigheter – utviklingen fra 2000 til 2002

	Maks:	”Bekymringsgrense”	Prosentandel på/under ”bekymringsgrense”		Prosentandel med alt rett	
			2000 (n=631)	2002 (n=1298)	2000 (n=631)	2002 (n=1298)
<i>Telle lyder i ord</i>	12	≥ 8	18%	16%	52%	56%
<i>Kjenne igjen bokstavene</i>	16	≥ 10	21%	18%	48%	54%
<i>Fra språklyd til bokstav</i>	14	≥ 10	19%	17%	56%	66%
<i>Orddiktat</i>	12	≥ 4	19%	9 %	26%	34%

Hefte 1 i prøven for 2. klasse skal benyttes midt i skoleåret. Her kartlegges noen grunnleggende forutsetninger for leseferdighet; fonologiske ferdigheter og bokstavkunnskap. Å øve på slike ferdigheter skal i henhold til gjeldende fagplan vektlegges helt fra 1. klasse. Det synes som om 1 ½ års satsing på slike aktiviteter gir bedre uttelling i 2002 enn i 2000. Det framgår av tabell 2 at elevene nå skårer bedre i forhold til de to målepunktene enn de gjorde ved forrige undersøkelse. Prosentandelen under ”bekymringsgrensen” er lavere, og det er flere som klarer alt.

Vi merker oss spesielt resultatene på delprøven ”orddiktat”. I denne oppgaven skal elevene først skrive 6 ord etter diktat. Deretter skal de skrive 6 ord, eksempelvis ”traktor” og ”paraply”, innenfor en tidsramme på 1 minutt. Delprøven stiller relativt store krav både til fonologiske analyseferdigheter, bokstavkunnskap samt til oppmerksomhet og konsentrasjon. Ved undersøkelsen i 2002 er det bare 9.3% av utvalget som skårer på eller under den bekymringsgrensen som ble satt ved standardiseringen i 2000, og som da fanget opp 19% av utvalget.

Tabell 3: Hefte 2: Ord- og tekstlesing - utviklingen fra 2000 til 2002

	Maks:	”Bekymringsgrense”	Prosentandel på/under ”bekymringsgrense”		Prosentandel med alt rett	
			2000 (n=631)	2002 (n=1298)	2000 (n=631)	2002 (n=1298)
<i>Fra ord til bilde</i>	20	≥ 11	20%	20%	38%	40%
<i>Fra bilde til ord</i>	20	≥ 9	19%	19%	19%	19%
<i>Setningslesing</i>	20	≥ 9	21%	20%	24%	24%
<i>Instruksjon</i>	10	≥ 4	23%	25%	22%	24%

Hefte 2 skal brukes mot slutten av skoleåret og kartlegger ord- og tekstlesingsferdigheter. Som det framgår av tabell 3, er det på disse områdene bare små endringer fra våren 2000 til våren 2002 i forhold til begge målpunktene. De ”bekymringsgrensene” som ble satt ved standardiseringen i 2000 fanger fortsatt opp ca. 1/5 av elevgruppen. Prosentandelen som klarer alt

er også relativt stabil ved de to undersøkelsene. Det synes som om leseferdighetsnivået på de områder som måles, ikke har endret seg i vesentlig grad fra 2000 til 2002.

Siden prøven er endret, er det vanskelig å si noe om utviklingen fra 1994 og fram til 2002. Men på bakgrunn av de verdiene som framgår av tabell 1, kan vi forsiktigvis antyde at det i alle fall ikke har vært noen stor forbedring av elevenes ferdighet i rask og nøyaktig ordlesing i de årene som er gått siden standardiseringsundersøkelsen i 1994.

Kartlegging av leseferdighet - 3. klasse

Kort om prøven og tidligere undersøkelser

Den prøven som i 1994 ble utviklet for 2. klasse, blir etter reform 97 brukt i 3. klasse. Det er ikke foretatt noen endringer verken i oppgavene eller i instruksjonene. Dermed blir det mulig å følge utviklingen av niåringenes leseferdighet fra 1994 til 2002.

Prøven består av to hefter som begge skal benyttes ved slutten av skoleåret (mai). Hefte 1 har tre delprøver som kartlegger elevenes evne til raskt og effektiv (automatisert) ordlesingsferdighet, mens hefte 2 prøver ut setningslesing og enkel tekstlesing. Resultater i forhold til målepunktene ”bekymringsgrense” og ”alt rett” ble oppgitt i lærerveiledningen (NLS 1995 b).

Våren 1997 ble den samme prøven benyttet i en stor undersøkelse som omfattet ca. halvparten av 2. klassene i Norge. Resultater fra denne undersøkelsen er presentert i rapporten ”Kartlegging av leseferdighet og lesevaner på 2. klassetrinn” (Tønnessen og Solheim 1998). I denne rapporten er dataene presentert på en måte som ikke gjør det mulig å benytte dem til å vurdere eventuelle forskjeller i forhold til de to målepunktene som vi nå er opptatt av. Rapporten slår imidlertid fast at en i 1997 bare registrerte små og usystematiske endringer i forhold til standardiseringen i 1994. Den største endringen så en i delprøven ”Setningslesing”. Her var prosentandelen under kritisk grense sunket fra ca. 20% til rundt 14 %.

Etter reform 97 antok man at den prøven som opprinnelig ble utviklet for å sjekke 9-åringens leseferdighet mot slutten av 2. klasse, ville være anvendbar mot slutten av den nye 3. klassen med de "gamle" normene. For å kontrollere denne hypotesen, ble det høsten 1999 besluttet å foreta en ny standardisering. Informasjon om utvalget og resultatene fra den undersøkelsen kan en finne i veiledningen og idéheftet for småskoletrinnet (LS 2001).

Resultatene fra undersøkelsen våren 2000 gav grunn til en viss bekymring. Sammenlignet med 1994 var det en større prosentandel som skåret under "bekymringsgrensene", og det var prosentvis færre som klarte alt på alle delprøvene. Fordi resultatene var såpass bekymringsfulle besluttet departementet at leseferdighetsnivået i 3. klasse skulle følges gjennom nye undersøkelser 2001, 2002 og 2003.

Undersøkelsen våren 2001 ble foretatt i utvalg bestående av de samme skolene som de som inngikk i utvalget våren 2000. Resultater fra denne undersøkelsen er publisert i rapporten "Leseferdighet i 3. klasse våren 2001" (Engen, Solheim og Tønnessen 2001). Det var bare små endringer i forhold til de resultatene en fikk våren 2000.

Ny undersøkelse våren 2002

Ved undersøkelsen våren 2002 er utvalget større. Det er landsomfattende og trukket av Statistisk Sentralbyrå. Av praktiske grunner valgte en imidlertid å la de samme 56 skolene danne grunnlag for utvalgene i både 2. og 3. klasse. 45 skoler sendte inn data for 3. klasse i alt 1254 elever. Dette gir en svarprosent på ca. 84%. Frafallet er ikke systematisk på en måte som kan forrykke representativiteten. En kan anta at frafallet på dette trinnet kan forklares med at det ikke er obligatorisk bruk av kartleggingsprøven for 3. klasse. En kan heller ikke se bort fra at det på begge trinnene har gjort seg gjeldende en viss "trøtthetseffekt" når det gjelder bruk av slike prøver.

Resultatet fra undersøkelsen 2002

Prosentvis fordeling av utvalget i forhold til de to målepunktene ”på/under bekymringsgrensen” og ”alt rett” er gjengitt i tabell 4.

Tabell 4: Prosentvis fordeling på/under ”bekymringsgrensen” og ”alt rett”

	Maks:	”Bekymringsgrense” fra 1994¹	Prosentandel på/under ”bekymringsgrense”	Prosentandel med alt rett
<i>Fra ord til bilde</i>	30	≥ 14	17.7%	17.6%
<i>Sammensatte ord</i>	20	≥ 9	25.2%	24.5%
<i>Fra bilde til ord</i>	30	≥ 15	25.3%	13.8%
<i>Setningslesing</i>	23	≥ 13	19.3%	19.5%
<i>Cloze-test</i>	6	≥ 2	18.5%	36.7%
<i>Spørsmål til tekst</i>	5	≥ 1	14.8%	38.4%
<i>Instruksjon</i>	10	≥ 7	23.4%	45.6%

Fra 1994 til 2000: Utvikling i forhold til ”bekymringsgrense” og ”alt rett”

Tabell 5 viser en oversikt over prosentandel på/under bekymringsgrensene og prosentandelen ”alt rett” fra de tre undersøkelsene i 1994, 2000, 2001 og 2002.

Tabellen indikerer en utvikling i positiv retning. Prosentandelen under ”bekymringsgrensene” er mindre i 2002 enn i de to foregående årene, og er nå relativt sammenlignbar med det en fant i 1994. Prosentandelen som klarer alt har også økt i forhold til undersøkelsene i 2000 og 2001, men med unntak av delprøven ”Sammensatte ord” er takeffekten fremdeles lavere enn den var i 1994.

¹ For å kunne foreta sammenligninger fra 1994 til 2002 har vi sett på endringer i forhold til de ”bekymringsgrensene” som ble satt etter undersøkelsen i 1994.

Tabell 5: Utviklingen fra 1994 til 2002

	"Bekymgr" 1994	% på/under "bekymringsgrensene"				Alt rett			
		1994	2000	2001	2002	1994	2000	2001	2002
<i>Fra ord til bilde</i>	>=14	20 %	24%	20%	18%	22 %	13 %	16%	18%
<i>Sammensatte ord</i>	>=9	20 %	27 %	30%	25%	23 %	22 %	19%	25%
<i>Fra bilde til ord</i>	>=15	19 %	28 %	28%	24%	15 %	12 %	13%	14%
<i>Setningslesing</i>	>=13	21 %	24 %	19%	19%	21 %	17 %	19%	20%
<i>Cloze-test</i>	>=2	20 %	26 %	29%	19%	42 %	35 %	27%	37%
<i>Spørsmål til tekst</i>	>=1	18 %	26 %	28%	15%	47 %	34 %	32%	38%
<i>Instruksjon</i>	>=7	20 %	21 %	29%	23%	49 %	43 %	40%	46%

Effekt av kjønn og målform - Resultater fra undersøkelsen i 2002

2. klasse: "Bekymringsgrense" og "alt rett" blant henholdsvis gutter og jenter

I alt 658 gutter og 640 jenter i 2. klasse var med på undersøkelsen våren 2002. Tabell 6 viser hvordan resultatene til henholdsvis gutter og jenter fordelte seg ved de to målepunktene.

Som ved tidligere undersøkelser, er det signifikante forskjeller mellom kjønnene i jentenes favør på alle deloppgavene. Forskjellene er størst på de oppgavene som stiller størst krav til lesing, nemlig "setningslesing" og "instruksjon", samt på delprøven "orddiktat". Fordi prøvene ikke sier noe om hvor flinke de flinkeste leserne er, kan vi ikke konstatere at jenter på dette trinnet leser bedre enn guttene. Vi kan bare registrere at det er flere jenter enn gutter blant dem som klarer alt. En skal også merke seg at det er betydelig flere gutter enn jenter som skårer på/under den gitte bekymringsgrensen.

Tabell 6: 2. klasseprøven: Gutter vs jenter

	Maks:	"Bekymringsgrense"	Prosentandel på/under "bekymringsgrense"		Prosentandel med alt rett	
			Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
<i>Telle lyder i ord</i>	12	≥ 8	19.7%	11.3%	48.9%	64.2%
<i>Kjenne igjen bokstavene</i>	16	≥ 10	20.6%	15.6%	49.1%	58.4%
<i>Fra språklyd til bokstav</i>	14	≥ 10	21.5%	12.2%	59.3%	72.2%
<i>Orddiktat</i>	12	≥ 4	13.1%	5.4%	35.6%	41.4%
<i>Fra ord til bilde</i>	20	≥ 11	23.8%	15.3%	35.6%	45.2%
<i>Fra bilde til ord</i>	20	≥ 9	21.0%	16.0%	17.8%	19.5%
<i>Setningslesing</i>	20	≥ 9	25.2%	15.0%	21%	27.8%
<i>Instruksjon</i>	10	≥ 4	31.1%	19.5%	20.2%	28.3%

3. klasse: "Bekymringsgrense" og "alt rett" blant henholdsvis gutter og jenter

Utvalget består av 584 gutter og 570 jenter. Prosentandelen på/under bekymringsgrensene og med "alt rett" blant henholdsvis gutter og jenter er gjengitt i tabell 7.

Tabell 7: 3. klasseprøven: Gutter vs jenter

	Maks:	"Bekymringsgrense" (1994)	Prosentandel på/under "bekymringsgrense"		Prosentandel med alt rett	
			Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
<i>Fra ord til bilde</i>	30	≥ 14	20.2%	14.0%	16.6%	18.6%
<i>Sammensatte ord</i>	20	≥ 9	27.5%	22.7%	24.1%	25.0%
<i>Fra bilde til ord</i>	30	≥ 15	27.9%	20.6%	11.6%	16.1%
<i>Setningslesing</i>	23	≥ 13	23.0%	15.5%	16.5%	22.6%
<i>Cloze-test</i>	6	≥ 2	21.5%	15.4%	34.6%	38.8%
<i>Spørsmål til tekst</i>	5	≥ 1	18.0%	11.7%	34.4%	42.3%
<i>Instruksjon</i>	10	≥ 7	25.1%	21.6%	43.7%	47.6%

I denne, som i tidligere undersøkelser, er det signifikante forskjeller i jentenes favør. Som ved undersøkelsen i 2. klasse, er denne forskjellen størst på de oppgavene som stiller størst krav til tekstlesing ”Fra bilde til ord”, ”Setningslesing” og ”Spørsmål til tekst”.

En skal spesielt merke seg at guttene tenderer til å skåre lavere enn jentene på de delprøvene som stiller størst krav til lesing. Vi vet at lesing er en ferdighet som utvikles gjennom trening, vi vet at det er viktig å få en god start, vi vet også at gutter på høyere klassetrinn rapporterer at de generelt er lite interessert i lesing og at de skårer svakere enn jentene på store internasjonale undersøkelser av leseferdighet. Dette til sammen tilsier at en bør intervenere på småskoletrinnet for å sette guttene på rett spor. Det er blant annet viktig å sørge for at gutter på småskoletrinnet får tekster som matcher deres interesseområder. Tilbakemeldinger fra lærere i praksisfeltet forteller om et stort behov for enkle fakta bøker/tekster i tillegg til skjønnlitterære bøker.

2. klasse: ”Bekymringsgrense” og ”alt rett” - forholdet mellom bokmål og nynorsk

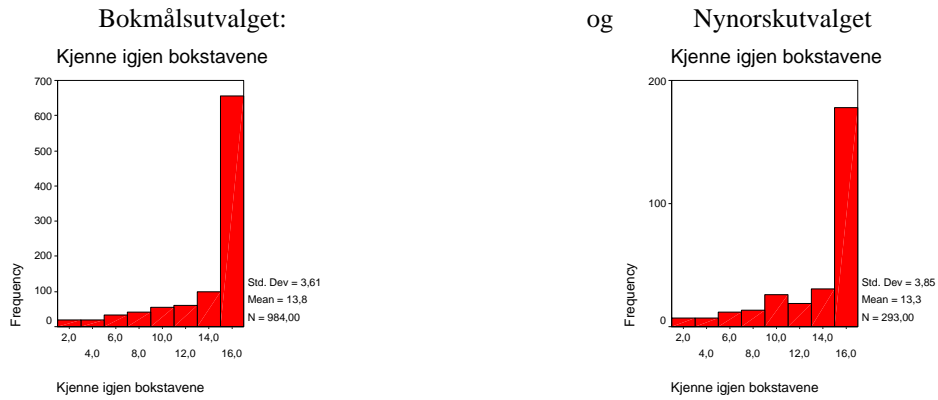
I utvalget for 2. klasse har 943 elever bokmål og 297 nynorsk som målform. Forholdet mellom utvalgene gjenspeiler fordelingen mellom de to målformene i befolkningen. Fordi nynorskutvalget er relativt lite, må en imidlertid være forsiktig med å trekke konklusjoner når resultatene oppgis som prosentvis fordeling.

Fordelingen på hver delprøvene i henholdsvis bokmåls og nynorskutvalget er gjengitt i figurene 9 – 16.

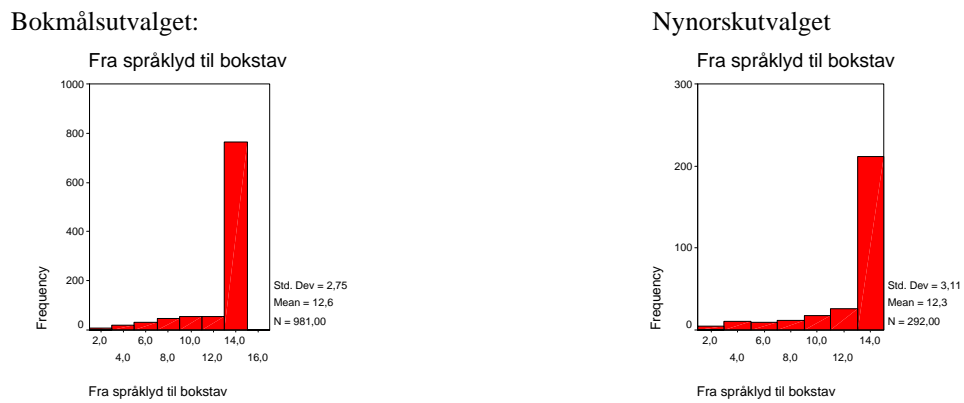
Figur 9: Fordeling av resultatene på delprøven ”Telle lyder i ord”

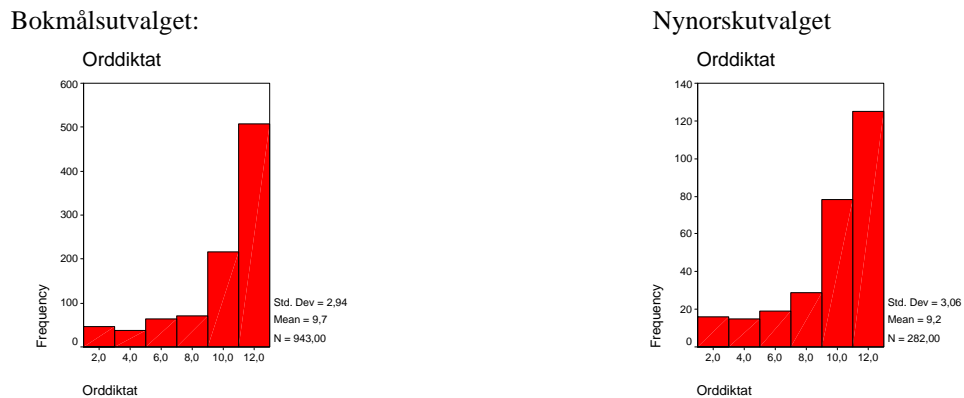
Figur 10: Fordeling av resultatene på delprøven ”Kjenne igjen bokstavene”

Figur 11: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra språklyd til bokstav”

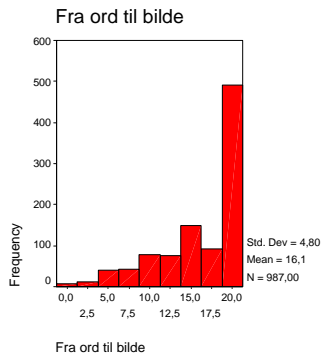

Figur 12: Fordeling av resultatene på delprøven ”Orddiktat”

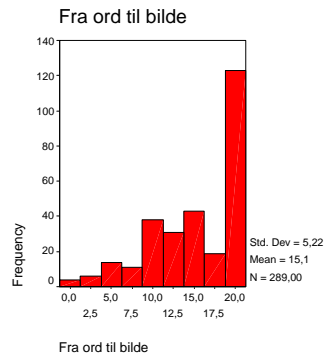

Figur 13: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra ord til bilde”

Bokmålsutvalget:

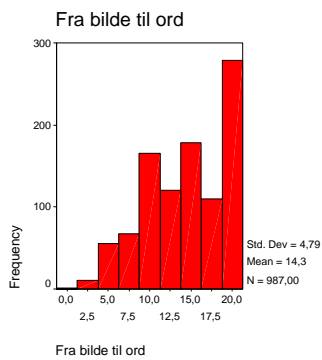

Nynorskutvalget

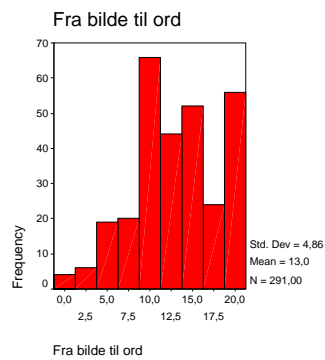

Figur 14: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra bilde til ord”

Bokmålsutvalget:

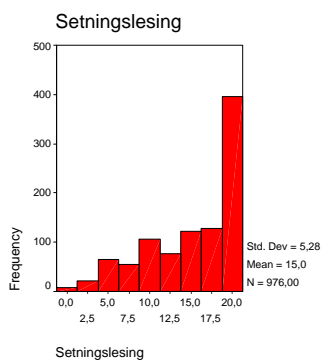

Nynorskutvalget

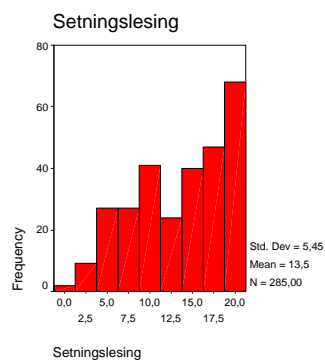

Figur 15: Fordeling av resultatene på delprøven ”Setningslesing”

Bokmålsutvalget:

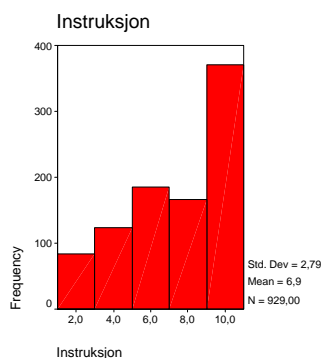

Nynorskutvalget

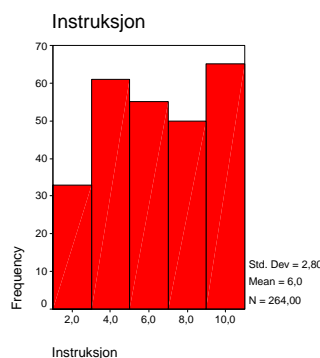

Figur 16: Fordeling av resultatene på delprøven ”Instruksjon”

Bokmålsutvalget:

Nynorskutvalget

3. klasse: ”Bekymringsgrense” og ”alt rett” - forholdet mellom bokmål og nynorsk

I utvalget for 3. klasse har 977 elever bokmål og 186 nynorsk som målform. Som i undersøkelsen for 2. klasse gjenspeiler dette forholdet i befolkningen. Vi tar de samme reservasjonene når gjelder tolking som tidligere nevnt.

Tabell 8: 3 klasse: Bokmål vs nynorsk

	Maks:	Bekymringsgrense	Prosentandel på/under bekymringsgrense		Prosentandel med alt rett	
			Bokmål	Nynorsk	Bokmål	Nynorsk
<i>Fra ord til bilde</i>	30	≥ 14	17.8%	16.8%	16.8%	21.6%
<i>Sammensatte ord</i>	20	≥ 9	24.5%	28.6%	25.7%	18.4%
<i>Fra bilde til ord</i>	30	≥ 15	24.6%	23.2 %	14.5%	10.3%
<i>Setningslesing</i>	23	≥ 13	19.6%	17.8%	20.4%	14.6%
<i>Cloze-test</i>	6	≥ 2	17.9%	21.3%	38.6%	27.0%
<i>Spørsmål til tekst</i>	5	≥ 1	14.7%	15.2%	39.4%	33.5%
<i>Instruksjon</i>	10	≥ 7	23.4%	23.3%	46.2%	42.2%

Selv om resultatene må tolkes med forsiktighet, framgår det av figurene 9-16 samt tabell 8 at det på begge klassetrinnene er små forskjeller mellom bokmåls- og nynorskutvalget. Noen av forskjellene er signifikante, andre er det ikke. Forskjellene i prosentandel på/under kritisk grense

er usystematiske, men det er en relativt klar tendens i retning av at prosentandelen med alt rett er større i bokmålsgruppen enn i nynorskgruppen. I 3. klasse er dette spesielt tydelig på delprøvene ”Sammensatte ord” og ”Clozetest”.

Nå som ved tidligere undersøkelser, er det vanskelig å forklare denne forskjellen. Den kan skyldes at utvalgene er ulike i størrelse. En har en spekulert på om forskjellene mellom målformene kan forklares med særtrekk ved språkene, eller av problemer skapt av språkblanding (se eksempelvis Solheim 1995; Solheim og Tønnessen 1999). En annen mulig forklaring kan være at nynorskelever har mindre tilgang på tilleggsmateriell, spennende bøker/tekster, på sin egen målform enn det bokmålselevne har. Dette kan føre til at nynorskelevne får mindre lesetrening (jf Engen og Solheim 2001).

Kort oppsummering etter undersøkelsen våren 2002

Som tidligere framhevet er det mange sider ved leseferdighet som ikke kan sjekkes med gruppebaserte screeningprøver. Videre vet vi at skåringene på en hvilken som helst prøve bare er en ”her og nå” observasjon. Spesielt når det gjelder småskoleelever er det mange ting som påvirker presentasjonene deres. De kan være både bedre og dårligere lesere enn det de får vist i en prøvesituasjon.

Med disse reservasjonene vil vi likevel hevde at resultatet fra kartleggingen i 2002 gir grunn til en viss optimisme. Undersøkelsen i 2002 viser at leseferdighetsnivået blant andreklassinger (slik vi kan måle det) er relativt likt det en fant i 2000. Når det gjelder niåringene (elever i 3. klasse), ser vi en positiv utvikling i forhold til det en fant i 2000. Den observerte nedgangen i 2000 ”flatet” ut i 2001, og i 2002 ser vi en forbedring i forhold til målepunktene ”på/under bekymringsgrensen” og ”alt rett”. Nivået er imidlertid fremdeles noe lavere enn det en fant ved undersøkelsen i 1994.

Like lite som vi kunne forklare nedgangen i 2000, kan vi forklare den oppgangen vi nå ser. At den negative trenden har stoppet opp og synes å dreie i positiv retning, kan ha mange og ulike forklaringer. Vi kan muligens anta at de siste årenes sterke fokus på begynneropplæringen har

hatt en positiv effekt. Den oppmerksomheten som har vært rettet mot småskoleelevenes ferdighetsnivå de siste årene, kan ha medvirket til at skoler/kommuner nå har satset for å heve kompetansen blant lærerne og for å utvikle rutiner for systematisk kartlegging. De siste årene har det også blitt større bevissthet blant lærere og lærebokforfattere om betydningen av metodefleksibilitet, og det er i dag stor variasjon i de læreverkene som kan benyttes i begynneropplæringen. Til sammen kan all denne oppmerksomheten ha hatt en gunstig innvirkning på begynnerundervisningen i lesing, og dermed også på resultatene som oppnås når en skal kartlegge sider ved elevenes leseferdighet i 2. og 3. klasse.

At oppmerksomhet kan ha en positiv effekt på kartleggingsresultatene ble blant annet rapportert etter undersøkelsen i 1997. Der antydes det at den positive utviklingen blant annet på elevenes ferdighet i setningslesing, kunne være en følge av det fokus på lesing som blant annet fulgte i kjølvannet av lanseringen av kartleggingsprøvene i 1995 (Tønnessen og Solheim 1998, side 12. Data fra undersøkelsen i 2001 indikerer også at skoler som har utviklet gode rutiner for kartlegging og kompetanseutviklingen, har resultater som går i en annen retning enn det som da var trenden i utvalget som helhet (jf Engen, Solheim og Tønnessen 2001). De resultatene vi presenterer i denne delrapporten indikerer følgelig at en bør holde fokus på begynneropplæringen og på småskoleelevenes leseferdighet også i de kommende årene.

Referanser:

- Adams, M. J. (1990). *Beginning to read*. Cambridge: The MIT Press.
- Elbro, C., Borstrøm, I., & Petersen, D. K. (1998). Predicting dyslexia from kindergarten. *Reading Research Quarterly*, 33, 36-57.
- Engen, L. (1999). *Kartlegging av leseferdighet på småskoletrinnet og vurdering av faktorer som kan være av betydning for optimal leseutvikling* [diss]. Bergen.
- Engen, L. (2001). *Idéhefte for 2. og 3. klasse*. Oslo: Læringscenteret.
- Engen, L. og Solheim, R.G. (2000). Leseferdighetsnivået i 3. klasse – våren 2000. Notat til Læringscenteret.
- Engen, L. og Solheim, R.G. (2001). Leseferdighetsnivået blant småskoleelever. *Norsk Skoleblad*, 6, 28-30).
- Engen, L., Solheim, F.E. og Tønnessen, F.E. (2001). *Leseferdighet i 3. klasse våren 2001. Delrapport*, Oslo: Læringscenteret.
- Læringscenteret (2001). *Kartlegging av leseferdighet. Lærerveiledning for 2. og 3. klasse*.
- Nasjonalt Læremiddelsenter (1995a). *Kartlegging av leseferdighet 1. klasse. Lærerveiledning*.
- Nasjonalt Læremiddelsenter (1995b). *Kartlegging av leseferdighet 2. klasse. Lærerveiledning*.
- Solheim, R.G. (1995). *Kartleggingsprosjektet. Leseferdighet: 1992-1995*. Stavanger: Senter for leseforskning.
- Tønnessen, F. E. og Solheim, R.G. (1998). *Kartlegging av leseferdighet og lesevaner på 2. klassetrinn*. Kirke-, Utdannings- og forskningsdepartementet.

Oversikt over tabeller

Kartlegging av leseferdighet - 2. klasse:

- Tabell 1: Ordlesingsferdigheter – utviklingen fra 1994 til 2000
Tabell 2: Hefte 1: Grunnleggende ferdigheter – utviklingen fra 2000 til 2002
Tabell 3: Hefte 2: Ord- og tekstlesing utviklingen fra 2000 til 2002

Kartlegging av leseferdighet - 3. klasse:

- Tabell 4: Prosentvis fordeling på/under ”betryningsgrensen” og ”alt rett”
Tabell 5: Utviklingen fra 1994 til 2002

Effekt av kjønn og målform - Resultater fra undersøkelsen i 2002:

- Tabell 6: 2. klasseprøven. Gutter vs jenter
Tabell 7: 3. klasseprøven: Gutter vs jenter
Tabell 8: 3 klasse: Bokmål vs nynorsk

Oversikt over figurer

Kartlegging av leseferdighet i 2. klasse:

- Figur 1: Fordeling av resultatene på delprøven ”Telle lyder i ord”.
Figur 2: Fordeling av resultatene på delprøven ”Kjenne igjen bokstavene”.
Figur 3: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra språklyd til bokstav”.
Figur 4: Fordeling av resultatene på delprøven ”Orddiktat”.
Figur 5: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra ord til bilde”.
Figur 6: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra bilde til ord”.
Figur 7: Fordeling av resultatene på delprøven ”Setningslesing”.
Figur 8: Fordeling av resultatene på delprøven ”Instruksjon”.

Effekt av målform:

- Figur 9: Fordeling av resultatene på delprøven ”Telle lyder i ord” - bokmål - nynorsk
Figur 10: Fordeling av resultatene på delprøven ”Kjenne igjen bokstavene” - bokmål - nynorsk
Figur 11: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra språklyd til bokstav” - bokmål - nynorsk
Figur 12: Fordeling av resultatene på delprøven ”Orddiktat”. bokmål - nynorsk
Figur 13: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra ord til bilde” - bokmål - nynorsk
Figur 14: Fordeling av resultatene på delprøven ”Fra bilde til ord” - bokmål - nynorsk
Figur 15: Fordeling av resultatene på delprøven ”Setningslesing” - bokmål - nynorsk
Figur 16: Fordeling av resultatene på delprøven ”Instruksjon” - bokmål - nynorsk